

Podobna sytuacja miała miejsce po przysłaniu znacznej partii zboża z Afryki¹⁰.

O wiele słabsze oparcie w materiale źródłowym posiadają ceny koni wierzchowych przeznaczonych dla armii rzymskiej. Jak przyjmuje Warron koszt *paribus equis* wynosił *mille assarium* czyli 1 000 funtów miedzi, podczas gdy według innej relacji Liwiusza i Festusa na zakup konia wydano z państwowej kasy 10 000 asów, co daje w przeliczeniu około 416 funtów miedzi¹¹.

*

W warunkach II wieku p.n.e. 500 denarów od osoby, uzyskane ze sprzedaży 1 200 jeńców rzymskich na początku wojny macedońskiej, uznaje się niemal powszechnie jako przeciętny koszt zakupu niewolnika na wolnym rynku. Nie odbiega od niej ocena Katona, w którego opinii przeciętny koszt niewolnika wynosił około 300 drachm, choć sprawując urząd cenzora dodatkowo opodatkowywał wszystkich tych, którzy niewolników w wieku poniżej dwudziestu lat nabywali po cenie przekraczającej 10 000 asów¹².

Po zakończeniu II wojny punickiej za modius zboża płacono 4 asy. Niższe ceny (2 asy) odnoszą się do lat 200—196 p.n.e. i pozostają w związku ze zwiększonymi dostawami zboża z Sycylii¹³. Wartości, które podaje Polibiusz dla Luzytanii i doliny Padu, a mianowicie 9 oboli i 4 obole za sycylijski medimnus pszenicy oraz 1 drachma i 2 obole za sycylijski medimnus żyta¹⁴, uchodziły w jego czasach za szczególnie niskie i odbiegały od poziomu cen w innych rejonach Italii¹⁵.

1 metretes pospolitej odmiany wina kosztował w połowie II wieku p.n.e. 1 drachmę (około 2 asów za sekstarius). Nieznacznie niższa cena wynika z przekazu Warrona; według jego danych całoroczne utrzymanie niewolnika wymagało nakładu 625 sesterców. Jeśli przyjąć w ślad za Katonem, iż dzienna racja wina dla niewolnika odpowiadała 1 hemina,

¹⁰ Liv. IV 16, XXX 1, 4, XXX 38, 5; Polib. IX 11a.

¹¹ Varro LL VIII 71; Festus 71 L, 247; Liv. I 43, 9, XXIV 10, 10—11. Zob. R. Knapowski, *Der Staatshaushaltung der römischen Republik*, Frankfurt am Main 1961, s. 17, 31 n., 73.

¹² Liv. XXXIV 50, XXXIX 44; Polib. XXXI 25; Diodor XXXI 24.

¹³ Liv. XXXI 26, 5—6, XXXI 42, 8, XXXI 50.

¹⁴ Polib. II 15, XXXIV 8, 7—10. Zob. F. W. Walbank, *A historical commentary on Polibius*, Oxford 1957, vol. I, s. 722; P. Marchetti, *Une mise au point sur la valeur de la drachme polybéenne*, „Revue Belge de Numismatique” 124, 1978, s. 39 n.; id., *Histoire économique et monétaire de la deuxième guerre punique*, Bruxelles 1978, s. 238.

¹⁵ Polib. XXXIV 8, 7—10. Por. II 14, 7. Polibiusz przytacza także inne ceny: zając i mała koza 2 asy, jagnię 7 asów, świnia 6 denarów, wół do zaprzęgu 12 denarów.